

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PSYCHOLOGIE

PAMĚŤ

SEMINÁŘ K PSYCHOLOGII DUŠEVNÍHO VÝVOJE

VYPRACOVAL: BOŽENA MIHÁLOVÁ, ELIŠKA VOLTEMAROVÁ

DATUM: 22. 4. 2008

PAMĚŤ tvoří procesy vštípení, uchovávání a vybavování; nespécificky zahrnuje jak dřívější vjemy, myšlenky, citové prožitky a volní vypětí, tak i jejich komplexy. Samo vštěpování je značně komplexní děj. Snadněji se pamatují obsahy spojené s citovými prožitky a vycházející z osobních zájmů.

Rozlišujeme paměť bezděčnou-změrnou, mechanickou-logickou, krátkodobou-dlouhodobou, verbální-názornou, deklarativní (fakta)-procedurální (úkony) aj. Jednotlivé druhy paměti vykazují značné intro- a extraindividuální rozdíly.

Paměť tvoří spolu s imaginativně-emoivními funkcemi osobnosti (prožíváním, motivací aj.) podstatnou složku učení. Učení je tak podstatně komplexnější duševní útvar.

V jednotlivých vývojových stádiích je charakteristická dominance určitých druhů paměti. Vývoj paměti postupuje od krátkodobější fixace ke stále dlouhodobější, od bezděčného vštěpování spojeného s vnímáním k vyšší záměrnosti, od mechanického osvojování tvořícího nezbytný předstupeň vyšších forem k logickému pořádání informací a tím i větší ekonomičnosti fixace (vštěpování), organizaci retence (podržení), včetně účinnosti a pohotovosti reprodukce (vybavování).

Předškolní dítě si s úkolem něco si záměrně zapamatovat zpravidla ještě nevědělo rady. Bezděčná pozornost a plastičnost nervové soustavy, která mu umožňovala bohatý, i když nesystematický, příjem a uchovávání informací z okolí musí být v dětství nahrazena záměrným soustředěním a vštěpováním. Vědomé zacílení na zapamatování zprostředkovaných poznatků je ale pro dítě něčím zcela novým a svým způsobem i méně přirozeným. U mnohých dětí je tak zákonitě zpočátku ještě patrná jistá nepřipravenost vědomě kontrolovat své vlastní duševní procesy.

Děti se samy, zvláště v prvních letech školní docházky, přizpůsobují nárokům na osvojování látky převahou mechanického učení. Vzhledem k dosud obecně slabší zásobě představ i slov je pro ně na počátku tohoto stádia mechanická paměť nezbytným předstupněm vyšších forem vštěpování. Převaha mechanické paměti je však navíc na počátku školní docházky dobře uplatnitelná k osvojení abecedy, násobilky, vyjmenovaných slov... Paměť se postupně stává trvalejší a záměrnější, i když je pořád spíše mechanická, než-li logická.

Rozvoji logické paměti dětem ale brání nedostatek informací, malá slovní zásoba a hlavně menší schopnost dávat novou látku do souvislosti s dřívě naučeným. Spojování nových a dřívějších poznatků vyžaduje tedy zpočátku pomoc dospělého. Dítě postupně využívá i propojování jednotlivých druhů paměti.

Také ve vyšším věku bývá tzv. špatná paměť zpravidla jen důsledkem nízké organizace mnémických procesů v průběhu vštěpování. Podmínkou spolehlivé fixace je vždy především pochopení smyslu

osvojovaných informací a jejich následné začlenění do již vytvořené, pokud možno logicky uspořádané, poznatkové základny.

Díky narůstajícímu podílu úmyslnosti a logiky se rychlost vštěpování a trvalost zapamatování v průběhu dětství až zdvojnásobuje. Efektivnost učení později narůstá vystřídaním zaměření na bezprostřední efekt, vědomím dlouhodobějšího účelu a cíle. Po celý život však při učení v širším i užším slova smyslu zůstává určitý poměr mechanického a logického osvojování.

Proces paměti se nejčastěji dělí na tři fáze (podle Atkinsona): zapamatování nebo vštípení do paměti, pamatování neboli uchování v paměti a vybavování:

Zapamatování – neboli vštípení, kódování či uložení si něčeho do vědomí. Spočívá v tom, že přeměníme fyzikální podnět – např. zvukové vlny do určitého kódu, který je pro paměť přijatelný a uloží se ve formě paměťové stopy. Záměrné, cílevědomé či bezděčné (neúmyslné, neusiluji o to).

Uchování – neboli pamatování. Jde o podržení informace v paměti po určitou (i velmi dlouhou) dobu. S uchováním je spojeno zapominání – ztráta zapamatovaných informací => někdy nutnost opakování.

Vybavování si – znovu uvědomění si zapamatovaných zážitků, informací. Použití „uskladněné“ informace. Může být způsobeno nějakým podnětem.

Existuje však více modelů paměti. Druhým, který uvedu, bude model čtyř stádií paměti od Vondráčka a Holuba:

1. schopnost ukládací (vštípivost, impregnace)
2. schopnost udržovací, fixační (retence)
3. schopnost uložené udržet beze změny, věrně, tak, jak se událo, konzervační (konzervace)
4. schopnost vybavovací (reprodukce)

Druhy paměti

Paměť můžeme dělit podle různých druhů hledisek. Jedno z nejpoužívanějších dělení, je dělení podle délky trvání zapamatovaného.

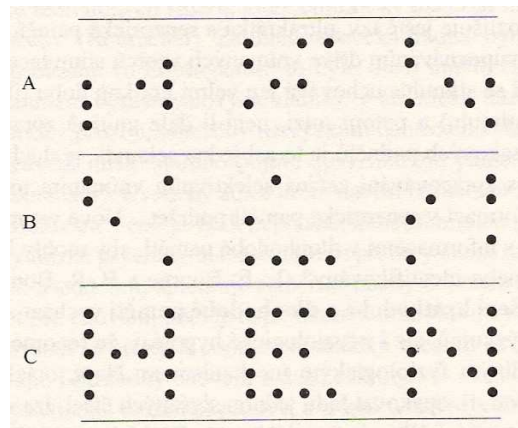
- **Ultrakrátkosobá paměť**

Ultrakrátkodobá či sensorická paměť, označovaná také jako ikonická je dobře doložena experimenty, které provedli C. W. Eriksen a J. F. Collins (1968): část následujícího obrázku (část A nebo B) je vcelku beze smyslu, avšak jestliže pásy A a B položíme na sebe, dostaneme slovo HEN (anglicky slepice). Jsou li nyní části A a B prezentovány jeden po druhém v časovém rozmezí menším než desetina sekundy, mohou být tato písmena dobře

zpracována ve slovo. Jestliže je však doba prezentování větší než výše uvedené časové rozmezí, je přečtení písmen a tedy i slova, velmi obtížné, ne-li nemožné. To dokazuje, že informace obsažená ve vzorci A je v „ikonické paměti“ uchovávána desetinu sekundy a že po uplynutí této doby nemůže již být vzorec A spojován s vzorcem B.

Senzorická paměť se také uvádí jako souhrn paměti vizuální, sluchové a hmatové. Jak už je psáno výše, informace jsou v ní uchovávány po velice krátkou dobu. U vizuální paměti můžeme narazit na "setrvačnost zrakového vjemu".

O této vlastnosti se může každý přesvědčit sám. Pokud v zatemnělé místnosti bude někdo pohybovat bodovým zdrojem světla (rozžhaveným uhlíkem, zapálenou cigaretou), tak vaše oko bude schopno vnímat nejenom momentální polohu zdroje světla, ale i část trajektorie, kterou zdroj urazil během poslední desetině sekundy.

- Krátkodobá paměť – obecně

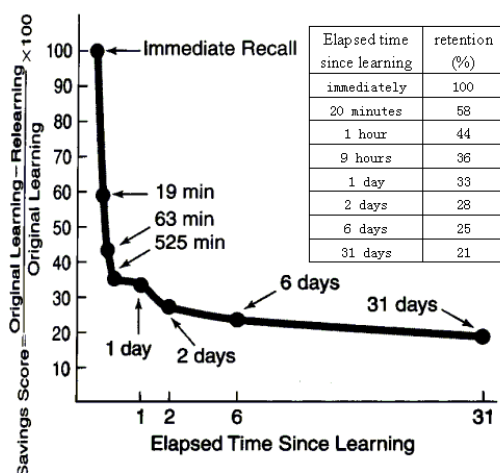
Do krátkodobé paměti si ukládáme události, na které se právě soustředíme. Jestliže bychom četli pozorně například tento text, měli by nám řádky psané výše utkvět dosud v paměti. Díky krátkodobé paměti jste schopni orientovat se v přítomnosti. Je to taková "pracovní paměť". Slouží k zapamatování po dobu několika sekund a minut, což v každodenním životě často stačí ke splnění dílčího úkolu. Po splnění úkolu (pokud jej nebudeme vykonávat opakovaně) již informaci nepotřebujeme, proto se déle neuchová.

- Dlouhodobá paměť – obecně

Dlouhodobá paměť uchovává události, které se už staly. Přechází do ní některé situace a věci, které předtím byly ve Vaší pracovní (krátkodobé) paměti. Ukládáním prožitků do této paměti si změnami v síti nervových buněk vytváříte tzv. paměťové stopy. Díky nim si pamatujete například jméno svého partnera nebo vyjmenovaná slova. Dlouhodobá paměť má velmi široké rozpětí pro udržení informace. Od několika minut až po celoživotní zapamatování.

Zapomínání

V průběhu času dochází k zapomínání toho, co jsme se už naučili, nejvíce se zapomíná v prvních hodinách a dnech. Nejprve vypouštíme z paměti to, co nepovažujeme za důležité,

co nás nezajímá, čemu jsme neporozuměli, co jsme si důkladně neopakovali a nepotřebujeme v praxi. Tento proces je nejprve velmi rychlý, později pozvolný- tento fakt poprvé zjistil koncem 19.století psycholog Ebbinghaus.

Křivka zapomínání:

Zapomínání má pro člověka dva zásadní významy:

- **Kladný**

Můžeme zapomenout nepříjemné nebo tragické události, které by jinak mohli vážně narušit náš život.

- **Záporný**

Nežádoucí, zejména při zapomínání potřebných naučených vědomostí.

VÝZKUM

- **KRÁTKODOBÁ PAMĚŤ**

Náš výzkum se uskutečnil na základní škole T. G. Masaryka v Hovoranech ve třídě 5. B. Ve třídě bylo 25 žáků – 13 chlapců, 12 dívek, ve věku 11-12 let.

Vyskládaly jsme na stůl 14 předmětů (plyšák, motýl, kalkulačka, propiska, letadlo, píšťalka, pravítko, rukavice, ramínko, CD, nůžky, izolepa, lepidlo, podkova), děti měly na jejich zapamatování 1 minutu a na sepsání předmětů, které se zapamatovaly minuty 3.

- **VÝSLEDEK**

Všech 14 předmětů si nezapamatoval nikdo.

13 předmětů správně – 1 žák

12 předmětů správně – 4 žáci

11 předmětů správně – 8 žáků

10 předmětů správně – 5 žáků

9 předmětů správně – 3 žáci

8 předmětů správně – 3 žáci

7 předmětů správně – 1 žák

- Totéž jsme zopakovaly v 6. B., kde se nacházelo 17 žáků, 12 chlapců a 5 dívek ve věku 12-13 let.

- **VÝSLEDEK**

Všech 14 předmětů si zapamatovali 2 žáci

13 předmětů správně – 3 žáci

12 předmětů správně – 6 žáků

11 předmětů správně – 5 žáků

8 předmětů správně – 1 žák

- **ZÁVĚR**

V obou třídách se nám pracovalo dobře, žáci byli milí, učitelky chápavé. Maličko ukázněnější byly děti v 6.B., ale nejspíše proto, že jich bylo ve třídě méně, také paní učitelka vypadala o dost

přísněji. Je vidět, že i když jsou děti pouze v jednoročním věkovém odstupu, krátkodobá paměť je lepší s narůstajícím věkem. I když je pravda, že se nám občas zdálo, že starší žáci mají snahu trošičku opisovat, takže výsledky nožná nebudou až tak přesné.